

Jurij STREHAR

Poslanstvo razrešitve razpršene gradnje

Razmišljanje se ukvarja z urejanjem območij razpršene gradnje v smeri zgoščanja (UN-Habitat, 2015). S tem se izboljša učinkovitost obstoječe zazidave in pridobijo nove površine.^[1]

Pomembnost obravnave razpršene gradnje

Širjenje mesta je trenutno pomembno navznoter (Plut, 2007) namesto navzven zaradi izboljšanja kakovosti obstoječih prostorov: umeščanja javnih prometnih povezav, pojava večjih storitev bliže (Vrbka in Combs, 1993) in sprostitve površin za novopriseljene.

Ob odsotnosti pravil in nadzora na občinski in medobčinski ravni, nerazumevanju škodljivosti vplivov prometa z osebnimi vozili na bivanje in okolje, obilju hrane in zmanjšanem cenjenju zemlje kot sredstva za preživetje se je razbohotila razpršena gradnja. Za učinkovitost in trajnostnost sta ključna zgoštev območij poselitve (UN-Habitat, 2015) in opredelitev meril za ohranjanje kakovosti manj goste gradnje (Plut, 2007).

Zaradi omejenih gmotnih sredstev in velikih želja si mlade družine iščejo in kupujejo cenejša zemljišča v vse večji oddaljenosti od večjih mest, kjer imajo zaposlitev ter so jim omogočene storitve, kot so vrtci, šole, nakupovanje, gibalne in prostočasne dejavnosti (Vrbka in Combs, 1993), in bližina narave (Kos, 2007) (slika 1). Na začetku se zdi, da je pomembno predvsem imeti zemljišče in glede nepovezanosti z mestom ni pretirane skrbi. Zanimarja se nezmožnost

Slika 1: Narava ni blizu le v vaseh, ampak tudi v mestu – 400 metrov iz središča (foto: Jurij Strehar).

dostopa do mesta in storitev za otroke, gibalno ovirane in starejše, ki ne vozijo osebnega vozila.

Doprinosi h kakovosti, omogočeni z notranjim zgoščanjem razpršene gradnje

Najvidnejši doprinosi so lahko razdeljeni na povečanje učinkovitosti razvodov, merjenih v porabljenih sredstvih na zgradbo, na povečanje opolnomočenja prebivalcev in dviga življenjske ravni in na zmanjševanje vplivov na okolje.

Če je naselje dovolj zgoščeno, je razvod, strošek katerega je merjen predvsem na dolžino, bolje upravičen (UN-Habitat, 2015), saj je na vsak meter razvoda priključenih več hiš. Zadostno število ljudi tudi omogoča umestitev javnoprime-

tnega omrežja (Plut, 2007) in drugih zgradb, kot so kulturni domovi in trgovine (slika 2) (Koželj, 2007).

Zaradi bližine hiš je življenje veliko kakovostnejše, še posebej za ogrožene skupine, ki so otroci in starejši. Kakovost bivanja, merjena skozi zadovoljstvo prebivalcev s sosesko, je večja, če so sosedi in prijatelji blizu (Vrbka in Combs, 1993). Splošno so skupnosti, ki so zgoščene, lahko bolje povezane zaradi občutka živahnosti (UN-Habitat, 2015).

Zelo pomembni z vidika varstva okolja so tudi zmanjševalni vplivi na okolje, predvsem z načrtovanjem učinkovitejše rabe toplote za bivališča in z omejevanjem škodljivih vplivov zaradi prometa z osebnimi vozili. Posledice so dolgoročne (Plut, 2007) ter pomenijo boljše ohranjenost okolja in več še razpoložljivih

Slika 2: Gostota ljudi prinese javne programe v pritličju (foto: Jurij Strehar).

virov za naše zanamce, kratkoročne pa v smislu neposrednih prihrankov prebivalcev (Koželj, 2007).

Upoštevanje značaja, strahov in želja ljudi

Za učinkovito sobivanje je bolj kot privlačnost tovrstnih oblik bivanja oziroma kakovosti bližnjih oblik bivanja pomembno ohranjanje ugodja z izničenjem odbijajočih plati bližnjega bivanja. Najvidnejši odbijajoči dejavniki, ki jih je treba urediti, so pogledi, zvok (Vrbka in Combs, 1993) in onesnaženje, povezano z vonjem.

Zaradi različnih psiholoških vzrokov je pomembno ohranjanje zasebnosti brez možnosti vpogledov sosedov oziroma z dopuščanjem z uporabnikovo željo pogojene množine pogledov (Vrbka in Combs, 1993). Ureja se z načrtovanjem: odpiranje prostora v smereh brez motenj vpogledov in z zapiranjem pogledov na strani mogočih pogledov iz zunanosti ter tudi s premično-poltrajnimi načini z možnostjo prilagajanja odprtosti pogledom glede na spremembe navad bivajočih, trenutno počutje, posebnih priložnosti, kot je zabava.

Zvočne medsebojne vplive bi bilo mogoče preprečiti že pred nastankom v

Slika 3: Od javnega središča mesta do železniške postaje varno in udobno – peš (foto: Jurij Strehar)

smislu vzgoje, boljšega življenjskega sloga, z mirnim pogovarjanjem in pristopom neposredno do prostora, v katerem je oseba, in sporazumevanjem na sobni jakosti namesto klicanja skozi hišo. Hrup lahko med bivanjskimi enotami omeji kakovostno načrtovanje preprečevanja širjenja udarnega zvoka in zvoka v zraku (Medved in Novak, 2000), zunaj pa predvsem z razmestitvijo prostorov skupaj ali narazen glede na sorodnost glasnosti dejavnosti, raznovrstne pregrade pa so mogoče zaradi psihološko povezane manjše motečnosti zaradi nevidnosti vira zvoka (Freiberg idr., 2019).

Onesnaževanje, povezano z vonjem, je ovira pri stikih bivanjskih in manj združljivih dejavnosti, kot so gnojšča, smetišča, javna stranišča, proizvodni izpusti, območij zabojnikov z odpadki, morebitnih okvar razvodov za odvajanje odplak, kotov divjega uriniranja neželenih obiskovalcev in bližnjih tujih kompostov ali vonjav iz kuhinje (Medved, 2010). Najpogostejši in najučinkovitejši načini preprečevanja prihajajo že iz načrtovalske stopnje z zadostno oddaljenostjo od umeščenega kraja tujega vira vonja, pomaga pa tudi vidno prikrievanje virov vonja, saj je psihološko zaradi nevidnosti vira vonja motnja manj zaznavna (Freiberg idr., 2019).

Slovenske posebnosti in dodatne vsebine, ki jih je treba upoštevati

V Sloveniji je nizka stopnja mestnosti prebivalstva kljub razvitosti posledica dobrih povezav za dnevne prevoze z osebnimi vozili, ki dajejo možnost za življenje na način polkmetov v skladu z osebnimi željami, z več prostora za igro otrok ter bližino mesta in narave (Kos, 2007).

Polkmečki način življenja je pomemben z vidika cenjenja živil in truda, povezanega z njihovo pridelavo, sprostitev po službi v koristni drugačni dejavnosti ter z vidika samooskrbe in odpornosti prebivalstva na prekinitve tujih dobavnih verig. Zaradi lastnega truda pri pridelavi in poznavanja načina pridelave hrane se pojavi tudi večje priznanje vrednosti kakovostne pridelave hrane in boljšega počutja ob uživanju hrane (Clayton, 2007), hkrati pa je mogoča sprostitev po danes večinoma sedečem delu.

Prebivalcem poleg obdelane narave in cenjenja sonaravnosti ustreza tudi bližina narave, lepega, prijetnega kraja za sprostitev in razmislek (Clayton, 2007). Ohranjanje sonaravnosti in stika z naravo je zelo pomembno (Kos, 2007),

da prebivalci obdržijo željo po sonaravnosti in ohranjanju narave in okolja za prihodnje rodove, gotovo pa so načini narave na robu mest ali narave v parkih veliko primernejši kot prebivanje v naravnem okolju in dnevno uničevanje okolja z vožnjo v mesto z osebnim vozilom.

Slovinci svojim otrokom radi zagotovijo veliko prostora za varno ogrado, hkrati pa tudi odvzamejo možnost svobodnega gibanja s strahom, da jih drug voznik ne bi v naletu ubil. Varno okolje za igro je pomembno, hkrati pa je korak v pravo smer zagotovitev varnosti za vse otroke. Najboljše so soseske brez vozil, pri čemer naj območje varnosti sega vsaj do prve železniške ali avtobusne postaje in bližnjega skupnega igrišča (Plut, 2007) (slika 3).

.....
Jurij Strehar, absolvent arhitekture
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo,
Ljubljana
E-pošta: jurij.strehar@gmail.com

Opomba

[1] Razmišljanje je nastalo v okviru priprave magistrskega dela pod okriljem doc. dr. Darna Zupančiča na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani.

Viri in literatura

Clayton, S. (2007): Domesticated nature: Motivations for gardening and perceptions of environmental impact. *Journal of Environmental Psychology*, 27(3), str. 215–224.

Freiberg, A., Schefter, C., Hegewald, J., in Seidler, A. (2019): The influence of wind turbine visibility on the health of local residents: A systematic review. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 92(5), str. 609–628.

Kos, D. (2007): Neurbana nacija. V: Čerpes, I., in Dešman, M. (ur.): *O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom?*, str. 137–163. Ljubljana, Krtina.

Koželj, J. (2007). Opredelitev sodobnega mesta. V: Čerpes, I., in Dešman, M. (ur.): *O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom?*, str. 195–208. Ljubljana, Krtina.

Medved, S. (2010): *Gradbena fizika*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

Medved, S., in Novak, P. (2000): *Varstvo okolja in obnovljivi viri energije*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za strojništvo.

Plut, D. (2007): Sonaravni izzivi urbanega razvoja. V: Čerpes, I., in Dešman, M. (ur.): *O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom?*, str. 117–135. Ljubljana, Krtina.

UN-Habitat (2015): A new strategy of sustainable neighbourhood planning: Five principles. *Urban Planning Discussion Note*, 3, str. 1–8.

Vrbka, J. S., in Combs, R. E. (1993): Predictors of neighborhood and community satisfactions in rural communities. *Housing and Society*, 20(1), str. 41–49.